

แนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวทีของผู้ปฏิบัติธรรมศูนย์
ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551

**The Way to Make Warmness for the Family with Gratitude of the Buddhism
Promotion Center of Thailand B.E.2551**

พระมหาฉัตรชัย สุคนตชโย

Phramaha Chatchai Suchattajayo¹

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2551

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวทีของผู้ปฏิบัติธรรมศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร โดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการทดลองและหาค่าความเชื่อมั่นได้เก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมส่วนมากมีความรู้เรื่องกตัญญูทเวทีอยู่ในระดับสูง แต่ปฏิบัติตนในระดับปานกลาง ส่วนระดับความรู้ในหลักกตัญญูทเวทีกับการปฏิบัติตนไม่มีความสัมพันธ์กัน คืออยู่ระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาอุปสรรคที่พบมากที่สุดคือ ขาดความเข้าใจที่ดีต่อกันในครอบครัว ส่วนข้อเสนอแนะที่พบมากที่สุดคือ ควรใส่ใจให้เวลากับครอบครัวให้มาก

คำสำคัญ 1.กตัญญูทเวที 2.ความอบอุ่นในครอบครัว 3.ผู้ปฏิบัติธรรม

Abstract

The Objectives of the research article were to study the suggestion in the way to make the warmness for the family of THE THAILAND BUDDHISM PROMOTION CENTER, WAT BOWORNIWETWIHARA. In collection of data the research tool was questionnaire. The analytical statistics was the descriptive statistic : percentage and mean. The most of the dhamma practitioners were at the high level of knowledge. The self practice was at medium. The knowledge did not relate to the self practice according to the gratitude discipline being at medium level. The most of problems and bars were lackness of well understanding in the family. The most of the collected suggestions were to pay the loss number of taking care of and time to the family

Keywords 1. Gratitude 2. Warmness for the family 3. The dhamma practitioner

¹ ป.ธ.9, ศศ.ด. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สังคมไทยแต่ครั้งโบราณกาลอยู่กันแบบครอบครัวขยาย พร้อมหน้าพร้อมตาทั้งปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน มีความอบอุ่น ผู้สูงอายุที่อยู่กับลูกหลาน ก็มักเล่านิทาน เรื่องราวสนุกสนานต่าง ๆ ให้ฟัง ปลุกฝังอบรมศีลธรรมจรรยาเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ความมั่นคงด้านจิตใจให้กับลูกหลานไปด้วย กลายเป็นสังคมในอุดมคติที่มีแต่ความสุขอย่างยั่งยืน ลูกหลานที่ได้รับการปลุกฝังคุณธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ ก็จะบ่มเพาะความดีงามไว้ในใจกลายเป็นผู้ที่มีความกตัญญูทศเวทีต่อท่านผู้มีพระคุณ ซึ่งภาพของการมีครอบครัวที่อบอุ่นดังกล่าวเป็นเป้าหมายที่รัฐบาลประสงค์จะให้เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน

เมื่อครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่ขับเคลื่อนประเทศไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จึงนำมาซึ่งความคาดหวังว่า ทุกครอบครัวจะต้องเป็นครอบครัวคุณภาพ แต่ความเป็นจริงในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (4 : 16 เม.ย. 51) รายงานว่า “ประเทศไทยมีครอบครัวกว่า 20 ล้านครอบครัว แต่ครอบครัวที่อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาพ่อ แม่ ลูก มีเพียง 5.6 ล้านครอบครัวเท่านั้นที่เหลือเป็นครอบครัวเดี่ยว 9.4 ล้านครอบครัว ครอบครัวที่เหลือแต่พ่อหรือแม่เลี้ยงลูกฝ่ายเดียว 1.3 ล้านครอบครัว” และกระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่า “ในรอบ 10 ปีมานี้ สังคมไทยมีการหย่าร้างเพิ่มขึ้น 2 เท่าตัว จากปี 2539 มีการหย่าร้อยละ 13 โดยมีผู้จดทะเบียนสมรส 436,831 คู่ หย่า 56,718 คู่ ข้อมูลล่าสุดในปี 2549 มีผู้จดทะเบียนสมรส 347,913 คู่ หย่า 91,155 คู่ คิดเป็นร้อยละ 26 หรือกล่าวได้ว่ามีคนไทยมีการหย่าร้าง 1 คู่ทุก ๆ การจดทะเบียน 5 คู่ โดยเฉลี่ยหย่าร้างกันชั่วโมงละ 10 คู่” จากปัญหาดังกล่าวทำให้เห็นภาพรวมของสภาพครอบครัวไทยว่า มีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ครอบครัวขยายที่อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน ปัจจุบันแทบไม่มีให้เห็น ผลการศึกษาวิจัยหลายแห่งสะท้อนว่า ครอบครัวยากจนจะเกิดการทะเลาะวิวาทมากกว่าครอบครัวที่มีฐานะดี ทำให้เกิดปัญหาในการสร้างความอบอุ่นให้ครอบครัว

ถึงแม้จะมีกิจกรรมสานสัมพันธ์สายใยรักในครอบครัวที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการอย่างเป็นระบบ สถานการณ์ที่แท้จริงกลับพบว่า ผู้สูงอายุโดยมากยังอยู่อย่างโดดเดี่ยวเหมือนเดิมโดยเฉพาะผู้ปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย จึงทำให้เข้าใจได้ว่า นอกจากกิจกรรมเสริมสร้างความอบอุ่นในครอบครัวดังกล่าวไม่เพียงพอแล้ว จำเป็นต้องมีคุณธรรมข้อ “กตัญญูทศเวที” มาสร้างเสริมและช่วยเหลือสังคมให้มีความสุขมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาว่า บุคคลทั่วไปในสังคมมีโอกาสได้ใช้คุณธรรมข้อ “กตัญญูทศเวที” มากน้อยเพียงใดและมีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 ผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับความรู้ในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยหลักกตัญญูทศเวทีหรือไม่
- 2.2 ผู้ปฏิบัติธรรมมีการปฏิบัติตนในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยหลักกตัญญูทศเวทีหรือไม่
- 2.3 ระดับความรู้ของผู้ปฏิบัติธรรมมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนในการสร้างความ

อบอุ่นในครอบครัวด้วยหลักคตัญญูทเวทททหรือไม

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาระดับความรู้ในหลักคตัญญูทเวททของผู้ปฏิบัติธรรม
- 3.2 เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตนตามหลักคตัญญูทเวททของผู้ปฏิบัติธรรม
- 3.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติตนตามหลักคตัญญูทเวททของผู้ปฏิบัติธรรม
- 3.4 เพื่อทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยหลักคตัญญูทเวททของผู้ปฏิบัติธรรม

4. สมมติฐานการวิจัย

ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความรู้ในหลักคตัญญูทเวททที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 5.1 หน่วยงานต่าง ๆ นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางส่งเสริมให้เกิดความอบอุ่นในครอบครัว
- 5.2 นำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาการขาดความอบอุ่นในครอบครัว
- 5.3 นำผลการวิจัยออกตีพิมพ์ตามวารสารต่าง ๆ เช่น วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (Current Problem) ซึ่งไม่สามารถหาคำตอบได้จากเอกสาร จึงจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงโดยใช้แบบการวิจัยคือ Cross Sectional Study โดยมีผู้ปฏิบัติธรรมศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร เข้าร่วมกิจกรรมครั้งละประมาณ 100 คน เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic sampling) ส่วนกรอบแนวความคิดใช้แนวทางปุตตสูตรที่ว่า บุตรธิดาจะต้องบำรุงเลี้ยงดูและถนอมน้ำใจพ่อแม่มิให้เดือดร้อน ซึ่งมีหลักแห่งการบำรุง 5 ประการ คือ

1. ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเราต้องเลี้ยงท่านตอบ
2. ช่วยทำกิจของท่าน
3. ดำรงวงศ์สกุลไม่ให้เสื่อมเสียชื่อเสียง
4. ประพฤติตนให้เป็นคนสมควรรับมรดก
5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบผสมผสานระหว่างแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) กับแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งสร้างขึ้นตามหลักการและวิธีการของลิเคิร์ต (Likert) และได้ผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน แล้วนำไป Try-out กับกลุ่มประชากรที่คล้ายกันจำนวน 30 คน และหาความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค ได้ค่าระดับ 0.94 แล้วนำมาดำเนินการจัดพิมพ์เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยเก็บจากผู้เข้าร่วมปฏิบัติจากสถานที่จริง

7. ผลการวิจัย

7.1 ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องกตัญญูทเวที่ ข้อที่ 1 กตัญญู หมายถึง การที่ลูกรู้จักบุญคุณพ่อแม่ แม่ ตอบถูก มีร้อยละ 100.0

7.2 ผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับการปฏิบัติตนตามหลักกตัญญูทเวที่ ข้อว่า ใส่ใจซักถามและติดตามสุขภาพของพ่อแม่ โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 62.0

7.3 ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความรู้เรื่องกตัญญูทเวที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที่ จึงมีการดำเนินการทดสอบสมมติฐาน ด้วยค่า χ^2 -test ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ระดับความรู้	ระดับการปฏิบัติ			รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	
น้อย	12 (32.4)	12 (32.4)	13 (35.1)	37 (100.0)
ปานกลาง	7 (38.9)	3 (16.7)	8 (44.4)	18 (100.0)
มาก	6 (24.0)	9 (37.5)	10 (32.3)	25 (100.0)

$$\chi^2 = 2.498^a$$

$$df = 4$$

$$p. = .645$$

จากตารางพบว่า ระดับความรู้ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที่ของผู้ปฏิบัติธรรม คือ ความรู้ไม่มีผลต่อระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที่ของผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

7.4 ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที่ ได้แก่ เรื่อง รับผิดชอบในภาระหน้าที่การงานมากเกินไป มีร้อยละ 19.1

7.5 ข้อเสนอแนะในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที ควรใส่ใจให้เวลากับครอบครัวให้มาก มีร้อยละ 20.0

8. สรุปผลการวิจัย

8.1 ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้ ว่า กตัญญู หมายถึง การที่ลูกรู้จักบุญคุณพ่อแม่ ตอบถูกมีร้อยละ 100.0 ตอบถูกน้อยที่สุด คือ กตัญญูทเวทีเป็นเครื่องหมายรับประกันความรอบรู้ มีร้อยละ 81.3

8.2 ผู้ปฏิบัติธรรมรู้ว่า การที่พ่อแม่พาลูกไปเยี่ยมปู่ย่าตายายเป็นประจำ เป็นการปลูกฝังความกตัญญูทเวทีไปในตัว ตอบถูก มีร้อยละ 100.0 ตอบถูกน้อยที่สุดคือพ่อแม่ปู่ย่าตายายเล่านิทานให้ลูกหลานฟังมีผลต่อความกตัญญูทเวที มีร้อยละ 82.5

8.3 ผู้ปฏิบัติธรรมรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของกตัญญูทเวทีว่า เป็นรากฐานสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ตอบถูก มีร้อยละ 100.0 ตอบถูกน้อยที่สุดคือจะได้ร่วมกันทำกิจกรรมทุกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีร้อยละ 43.8

8.4 ผู้ปฏิบัติธรรมรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักกตัญญูทเวทีว่า เมื่อพ่อแม่ปู่ย่าตายายมีเรื่องให้ช่วยเหลือจะปฏิเสธทันทีเมื่อมีงานอยู่ ถ้าลูกแต่งงานแล้วก็ถือว่าแยกขาดจากพ่อแม่เต็มตัว และควรสอนลูกให้รู้จักทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตอบถูก มีร้อยละ 100.0 ตอบถูกน้อยที่สุดคือ ท่านรู้จักวิธีเลี้ยงดูเอาใจใส่พ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นอย่างดี และทรัพย์สินสมบัติของพ่อแม่จะต้องเป็นของท่านโดยอัตโนมัติ มีร้อยละ 77.5

8.5 ผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับการปฏิบัติตนตามหลักกตัญญูทเวที ในข้อ“พ่อแม่เลี้ยงรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบ” ด้วยการใส่ใจซักถามและติดตามสุขภาพของพ่อแม่ โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 62.5 รองลงมาปฏิบัติบ่อยครั้ง มีร้อยละ 36.3 และปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง มีร้อยละ 1.3

8.6 ข้อ“ช่วยทำกิจของพ่อแม่” ผู้ปฏิบัติธรรมช่วยจัดการธุระภาระภายในบ้านแทนพ่อแม่ได้ โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 57.5 รองลงมาปฏิบัติบ่อยครั้ง มีร้อยละ 33.8 และปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง มีร้อยละ 8.8

8.7 ข้อ“ดำรงวงศ์สกุล ไม่ให้เสื่อมเสียชื่อเสียง”ผู้ปฏิบัติธรรมวางตนได้ถูกกาลเทศะ เหมาะสมกับวุฒิภาวะ โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 47.5 รองลงมาปฏิบัติบ่อยครั้ง มีร้อยละ 46.3 และปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง มีร้อยละ 6.3

8.8 ข้อ“ประพฤติตนให้เป็นคนสมควรรับทรัพย์มรดก” ผู้ปฏิบัติธรรมยึดถือพ่อแม่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 57.5 รองลงมาปฏิบัติบ่อยครั้ง มีร้อยละ 36.3 และปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง มีร้อยละ 6.3

8.9 ข้อ“เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้” ผู้ปฏิบัติธรรมทำบุญประจำปีให้บรรพบุรุษของตระกูล โดยปฏิบัติทุกครั้ง มีร้อยละ 50.0 รองลงมาปฏิบัติปฏิบัตินานๆครั้ง มีร้อยละ 26.3 และปฏิบัติบ่อยครั้ง มีร้อยละ 23.8

8.10 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า ความรู้เรื่องกตัญญูทเวที ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวทีของผู้ปฏิบัติธรรม หมายความว่า ความรู้ไม่มีผลต่อระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวทีของผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

8.11 ผู้ปฏิบัติธรรมมีปัญหาอุปสรรคในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที เป็นอันดับที่ 1 เรื่องรับผิดชอบในภาระหน้าที่การทำงานมากเกินไป มีร้อยละ 19.1 ที่มีปัญหาอุปสรรคน้อย คือ หลงมัวเมาในอบายมุข มีร้อยละ 1.4

8.12 ผู้ปฏิบัติธรรมมีข้อเสนอแนะในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที เป็นอันดับที่ 1 เรื่อง ควรใส่ใจให้เวลากับครอบครัวให้มาก มีร้อยละ 20.0 ที่มีข้อเสนอแนะน้อย คือ ไปมาหาสู่กันยากเพราะปัญหาการจราจร มีร้อยละ 1.3

9. อภิปรายผลการวิจัย / วิจารณ์

9.1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีความรู้ ว่า กตัญญู หมายถึง การที่ลูกรู้จักบุญคุณพ่อแม่ มีร้อยละ 100.0 สามารถอธิบายได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับความรู้เรื่องกตัญญูทเวทีในระดับดีมาก เป็นหลักปฏิบัติสอดคล้องกับจริตนิสัยของคนไทยที่ยึดถือเรื่องของการทดแทนบุญคุณเป็นเรื่องสำคัญ ด้วยเหตุที่มนุษย์ต้องสืบสายโลหิตติดต่อกันเหมือนลูกโซ่ เป็นเผ่าพันธุ์ เป็นสัญชาติ เป็นเชื้อชาติ ไม่ใช่เพียงแค่การถือกำเนิดเป็นตัวเป็นตนเท่านั้น ทั้งยังต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม อบรมเลี้ยงดูอุปการะเกื้อกูลซึ่งกันและกันอีก ถ้ามนุษย์เกิดมาแล้วต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน ก็จะไม่ต่างอะไรกับสัตว์ แต่มนุษย์มีสายสัมพันธ์ติดต่อกันเป็นเครือญาติ มีความเมตตากรุณา มีความเคารพนับถือ ช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นความรักใคร่ผูกพัน รู้จักบุญคุณ รู้จักการตอบแทนบุญคุณ เอื้ออาทรต่อกันและกัน ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวทางปุตตสูตร (สุตต.นต. อจ. ปญจก.) ที่แสดงถึงความคาดหวังของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรว่า “บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้วจักเลี้ยงตอบแทน จักทำกิจแทนเรา วงศ์สกุลจักดำรงอยู่ได้นาน จักรักษาคุ้มครองทรัพย์มรดกไว้ได้และเมื่อเราตายไปแล้วจักบำเพ็ญทักษิณาทานให้” บุตรจะตอบแทนบุญคุณได้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเอง แต่ต้องผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง

9.2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยการใส่ใจซักถามและติดตามสุขภาพของพ่อแม่ทุกครั้ง มีร้อยละ 62.5 สามารถอธิบายได้ว่า ระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นตามหลักกตัญญูทเวทีของผู้ปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น 3 ระดับของลอเรนซ์โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) จากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 โคลเบิร์กเชื่อว่า มนุษย์จะต้องพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมไปตามลำดับขั้นจะข้ามขั้นใดขั้นหนึ่งไปไม่ได้ เพราะการใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลขั้นที่ต่ำกว่า ต่อเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ หรือเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และเหตุผลขั้นต่ำที่จะถูกใช้น้อยลงจนถูกละทิ้งไปในที่สุด ดังนั้น เหตุผลเชิงจริยธรรมดังกล่าวจึงสอดคล้องกับระดับการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวของผู้ปฏิบัติธรรมศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยโดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ที่มีความรู้สึกถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

9.3 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า ระดับความรู้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทเวที คือ ความรู้ไม่มีผลต่อการปฏิบัติตน สามารถอธิบายได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีระดับความรู้มากกับมีระดับความรู้ปานกลาง มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน คืออยู่ใน

ระดับสูง เบื้องต้นได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่ได้เรียนรู้มาก ศึกษามาก มีระดับความรู้แตกฉานมากน่าจะมีผลต่อการปฏิบัติตนต่างจากคนที่มีความรู้พื้นฐานความรู้ที่น้อย แต่ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี MQ (บทความเชิงวิชาการนิตยสารรักลูก) ว่า ถ้าเป็นคนรุ่นก่อนเป้าหมายในการเลี้ยงดูจะอยู่ที่การส่งเสริมให้ลูกมี IQ (Intelligent Quotient) หรือสติปัญญาดี ต่อมาคนที่มีความรู้สติปัญญาอย่างเดียวไม่พอเสียแล้ว ต้องมี EQ (Emotional Quotient) หรือความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กันไปด้วย ปัจจุบันนี้แค่ IQ หรือ EQ ก็ยังไม่พอเสียแล้ว เพราะตัวอย่างบุคคลที่ทั้งเก่ง ฉลาด มีไหวพริบดี แถมยังร่าเริงที่เห็นๆ กันอยู่นั้น พบว่าสร้างความเสียหายทำให้ชาติบ้านเมืองเกิดผลกระทบมากมาย ดังนั้น ความฉลาดทางด้านจริยธรรม (MQ) จึงแยกจากความฉลาดทางด้านความรู้ (IQ) สอดคล้องกับผู้ปฏิบัติธรรมศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัย ที่มีพื้นฐานความฉลาดทางด้านความรู้แตกต่างกันแต่มีความฉลาดทางด้านจริยธรรมหรือระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

10. ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

10.1.1 รัฐบาลควรกำหนดเป็นวาระเร่งด่วนทำให้เป็นแผนงานของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดคุณลักษณะเกี่ยวกับความกตัญญูทศเวทีเป็นหลักสูตรตั้งแต่ชั้นอนุบาลเป็นต้นมา

10.1.2 รัฐบาลควรสนับสนุนโครงการดังกล่าวให้ดำเนินต่อไปเพื่อเป็นการต่อยอดคุณลักษณะของครอบครัวแข็งแรงอบอุ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ

10.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

10.2.1 ควรสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันทำกิจกรรมด้านความกตัญญูทศเวทีที่มีส่วนรับผิดชอบด้วยกัน มีโอกาสได้อยู่กันอย่างใกล้ชิด เอื้ออาทรต่อกันและกัน

10.2.2 ให้ลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวช่วยพ่อ-แม่-ปู่-ย่า-ตา-ยาย ทำงานให้ท่านโดยคิดว่างานของพ่อแม่คืองานของลูกนั่นเอง

10.2.3 ให้พ่อแม่ปลูกฝังความกตัญญูทศเวทีให้กับเด็กและลูกหลานตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

10.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัย

10.3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยส่วนบุคคลว่ามีผลต่อความรู้และการปฏิบัติตามแนวทางการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวด้วยกตัญญูทศเวทีอย่างไรบ้าง

10.3.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่วัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน วัยกลางคนและวัยสูงอายุว่ามีความกตัญญูทศเวทีสัมพันธ์หรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

10.3.3 ควรมีการศึกษาหลักกตัญญูทศเวทีในกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ที่ห่างไกลจากวัดหรือมีลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นปัญหาในสังคม เช่น กลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในชุมชนแออัด หมู่บ้านเมตตา กรุณา เป็นต้น เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้แก้ปัญหาสังคมต่อไป

11. บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยสุโขทัย. สยามรัฐสุด เตปิฏก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2523.
- เทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก ป.ธ.9), พระ. อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 1 สำหรับนักธรรมและ
ธรรมศึกษาชั้นตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2538.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2539.
- อาภรณ์ อินทรสุขุม. การศึกษาสภาพครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู ที่มีผลต่อค่านิยมในการพัฒนา
ตนเองและสังคมของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง. ปริญา
นิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)
- คู่มือการดำเนินงาน “ครอบครัวแข็งแรง” คู่ “เมืองไทยแข็งแรง” สำหรับบุคลากรสาธารณสุข
กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพฯ: 2549.
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หน้า 4, 16 เมษายน 2551.
- CD ROM BUDSIR VI for Windows พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์และแหล่งค้นพุทธศาสน์
ฉบับคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

12. คำขอบคุณ (Acknowledgement)

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือจากบุคคลและสถาบันหลายฝ่าย ใน
โอกาสนี้ จึงขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์ชนน
ต์วนชะเอม ดร.สุชาติ เมืองแก้ว รศ.ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย ดร.ปัญญา วีระวิทยเลิศ อาจารย์สุชาดา
นาคฤทธิ์ และท่านอาจารย์พระมหาน่วม สุจิตโต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ที่เอาใจใส่เป็นอย่างดี
ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยทุกท่าน